

Nr 246.

Av herr **Lindman m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående
avveckling av kommissionsväsendet.

Inom hela landet finnes en allmän och stark längtan att fortast möjligt bli av med det kommissionsväsen, som kristiden fört med sig. Ett tillmötesgående av detta krav synes ligga i trontalets uttalande, att det är Kungl. Maj:ts önskan att så snart som möjligt avveckla de statliga regleringarna på näringslivets och folkförsörjningens område. Värdet av denna försäkran förringas emellertid i hög grad, då det säges, att hänsyn härvid »måste tagas till nödvändigheten att, så länge den rådande varuknappheten fortfar, väl tillvarataga och rättvist fördela de för folknäring och industri mest viktiga förnödenheter», och då till stöd härför anføres, att vi »fortfarande kämpa med stora svårigheter, som uppstått under kriget», och »att nya hava tillkommit genom ovissheten om de verkningar, som freden kan komma att medföra för världshushållningen och världssamfärdseln». Skall avskaffandet av de statliga regleringarna få anstå, till dess all denna ovisshet försvunnit och alla dessa svårigheter övervunnits, så hava vi föga utsikt att få uppleva den gamla näringsfrihetens återställande. Och skall statens ingripande anses nödigt för ett riktigt tillvaratagande och fördelande av knappa varutillgångar, då är fara värt, att sådant kan komma att tagas till intäkt för ett obegränsat förlängande av den nuvarande statskontrollen.

Vi tro, att det för en mjuk och på en gång snabb övergång till fredstidens ekonomi är nödvändigt, att näringslivet självt får anpassa sig efter de nya förhållandena. Större eller mindre svårigheter vållas alltid av varuknappheten, men de övervinnas bäst, om det ekonomiska livets fria krafter tas i anspråk för uppgiften och vänja sig vid att lita till sig själva. Statsingripandet medför å andra sidan självt ständigt nya svårigheter. Där-

för vore det enligt vår mening synnerligen olyckligt, om man ville uppskjuta avvecklingen av den nuvarande statliga regleringen till dess alla svårigheter vore överståndna.

Den föreställningen att vi först borde avvakta en återgång till »normala förhållanden» kan lätt komma att visa sig bedräglig. Sådana förhållanden, som härskade före kriget, komma nog icke åter och vi veta föga om vad som efter kriget kan komma att gälla som normala betingelser för det ekonomiska livet. I högsta grad gäller detta om prisbildningen. Ingen skall kunna säga när ett normalt prisläge åter inträtt. Vad som med hänsyn till världens varuförsörjning och övriga förhållanden är ett normalt prisläge kan först visa sig, när de fria ekonomiska krafterna få komma till full utveckling. Därför är det en i sig orimlig tanke, att staten skulle bibehålla en reglering av prisbildningen till dess denna blivit »normal».

Statsingripandet, om också i vissa avseenden berättigat och nödvändigt, har dock varit till skada såväl därigenom, att det verkat förryckande på prisbildningen och därmed på hela produktionsprocessen, som därigenom, att det på mångfaldiga sätt direkt lagt hinder i vägen för produktionen och varuomsättningen och sålunda försvårat och fördyrat folkförsörjningen.

Vid ingripande i prisbildningen har man ensidigt fäst avseende vid produktionskostnaderna. Men beräkningen av dessa har varit mycket bristfällig. Man har helt naturligt räknat med mer eller mindre genomsnittliga produktionskostnader och därför icke kunnat taga tillräcklig hänsyn till de, särskilt inom jordbruket, utomordentligt skiftande produktionsbetingelserna, med påföljd att åtskilliga producenter icke funnit sina kostnader täckta genom det fastställda priset och därför måst dra tillbaka sin produktion. Särskilt skadligt har det verkat, att beräkningarna, som måst uppgöras en god tid i förväg, redan varit föråldrade, då de skulle tillämpas, och att de fastställda prisen av detta skäl icke lämnat en på långt när tillräcklig ersättning för de verkliga produktionskostnaderna. Med den starka sänkning av penningvärdet och de även i övrigt genomgripande och hastiga omvälvningarna i prisbildningen, som de sista åren haft att uppvisa, har det säkerligen icke varit möjligt även för den bästa statliga prisreglering att följa med sin tid, men detta visar endast vilka oöverkomliga svårigheter som äro förknippade med en auktoritativ reglering av prisen och hur angeläget det är att med det snaraste komma ifrån ett dylikt system.

Vid sitt ingripande i prisbildningen ha statsmakterna också visat sig

benägna att glömma de väsentliga funktioner, som prisbildningen har för hela samhällsekonomin, nämligen att åstadkomma den nödvändiga begränsningen av konsumtionen och att ge samhällets produktiva krafter en riktig ledning. Då staten endast kunnat ingripa i vissa punkter av prisbildningen, har dess ingrepp nödvändigtvis blivit ensidigt och verkat förtryckande på hela den likformighet, som fordras för att prisbildningen skall kunna fylla dessa socialekonomiska uppgifter.

En så djupgående felsyn på hela det föreliggande problemets natur har icke kunnat undgå att visa mycket betänkliga följder. När prisen på det ena eller andra området hållits relativt för låga, har därav föranletts en i betraktande av folkförsörjningens begränsade möjligheter oekonomisk konsumtion. Så torde det alltför låga maximipriset på smör ha drivit producenterna till att själva förtära smöret i en utsträckning, som medverkat till en onödig skärpning av bristen för andra konsumenter och som säkerligen icke skulle ha ifrågakommit vid ett högre smörpris. Detsamma lär förhållandet hava varit med åtskilliga andra varuslag. Detta sätt att förfoga över landets livsmedelstillgångar har ju varit uppenbart oekonomiskt, och är ett bland de mest belysande exemplen på de betänkliga följder en statlig prisreglering måste få, när den ser bort från prisbildningens uppgift att likformigt begränsa konsumtionen och sålunda göra den så ekonomisk som möjligt.

I stort framträder samma brist i den statliga prisregleringen däri, att hela jordbruket, tack vare statens tryck på de vegetabiliska jordbruksprodukternas pris, inriktats på en förädling av dessa produkter till animaliska födoämnen i en utsträckning, som alldeles icke varit förenlig med landets ytterst begränsade tillgångar på livsmedel. Här föreligger tydligen en av en felaktig prisreglering föranledd felaktig inriktning i stort av landets produktiva krafter. Men ett dylikt fel måste tydligen ha förekommit vid varje maximipris, som understigit det fria marknadspriset, då ett sådant pris givetvis måste ha drivit produktionskrafter över till andra, vid denna artificiella prissättning mera lönande, men från samhällets synpunkt oekonomiska användningar av produktionskrafterna. I allra största skala och säkerligen i mycket hög grad till landets fördärv har detta blivit följden av statsmakternas försök att hålla prisen på jordbrukets produkter i allmänhet under vad marknadsläget betingade: produktivkrafter ha därigenom dragits över från jordbruket till exportindustrien och detta under en tid, då landets väl och ve hängde av dess förmåga att försörja sig självt med livsmedel.

Statens ingripande i prisbildningen har givetvis också verkat förlamande på producenternas intresse för produktionen och därmed direkt minskat hela summan av den produktionskraft, som borde stått till samhällets förfogande. Själva godtycket och oberäkneligheten i statsingripandet ha därvid betytt mycket. Utan tillit till företagens bärighet måste all företagsamhet förkvävas. Inom jordbruket har denna verkan av prispolitiken framträtt i en ganska tydlig återgång till mera extensiv drift med nedläggande av minsta möjliga kostnader, medan det nationella intresset uppenbarligen hade krävt det möjligast intensiva arbete på landets försende med livsmedel. Den osäkerhet, som den statliga regleringen av priserna medfört, har givetvis varit till särskilt stor olägenhet i sådana företag, som måst planeras på tämligen lång sikt. Då detta i hög grad är fallet med jordbruket, kan man icke undra på om de godtyckliga nedsättningarna av jordbruksprodukternas priser verkat mycket störande på denna produktion. Den skada, som härigenom åstadkommes, kompenseras ingalunda av de minimipris, som staten utfäst för att i någon mån trygga den framtida produktionen av livsmedel.

I vissa fall har den auktoritativa prisregleringen blivit sådan, att produktionen helt avstannat. Det mest talande och tillika allvarsammaste exemplet på en sådan verkan är byggandet av bostäder. Det har visserligen sagts, att hyresregleringen endast gällt gamla hus, men redan införandet av en dylik reglering och naturligtvis talet om dess utsträckning till nybyggda hus har tydligen varit nog för att betaga eventuella byggare varje lust att riskera kapital på företag med så osäkra rättsförhållanden. Varje statsingripande i prisbildningen medför uppenbarligen en sådan otrygghet för producenterna, som måste befara, att resultaten av deras ansträngningar göras om intet av nya statsingripanden. Denna otrygghet måste tydligen alltid bli ett väsentligt hinder mot en livskraftig utveckling av näringslivet.

Den fördel konsumenterna skulle ha av de låga maximiprisen blir också ganska illusorisk, om dessa pris föranleda en minskning av produktionen eller av tillförseln utifrån, som gör att konsumenterna icke på långt håll kunna få sina vanliga behov tillgodosedda. Det kan då starkt ifrågasättas, huruvida det icke varit fördelaktigare för konsumenterna, att prisbildningen lämnats fri och fått fylla sin normala uppgift att inskränka konsumtionen och stimulera produktionen till dess båda möttes. Måhända hade då en långt mindre konsumtionsinskränkning varit tillfylles. Ett i detta hänseende mycket belysande fall är sockerprisets reglering. Genom

att hålla detta pris nere på en nivå, som icke tog någon rimlig hänsyn till penningvärdets fall, och alltså låta konsumenterna få socker till ett starkt nedsatt realpris, har man i själva verket åstadkommit en minskning i sockerproduktionen. Då därjämte det låga maximipriset utnyttjats till ett hinder mot import av socker, har sockertillgången för den stora massan av konsumenter blivit mycket knapp, samtidigt med det att efterfrågan i hög grad stimulerats genom det oproportionerligt låga priset. För att då tvinga ner efterfrågan i nivå med den knappa tillgången har man måst tillgripa ransonering, till stort obehag för konsumenterna, som säkerligen gärna betalat mera för att få sitt behov någorlunda fyllt. Den besparing det låga sockerpriset skulle medföra torde till stor del ha blivit illusorisk, då andra dyrare eller såsom näringsmedel värdelösa sötningsmedel måst tillgripas. Knappast kan det betecknas som god nationalekonomi att hålla nere den inhemska sockerproduktionen genom en oproportionerligt låg prissättning och sedan fylla ut sockerbehovet genom import av utländsk marmelad med 60 procents sockerhalt till 5 kronor pr kilo.

Då prisbildningen för varor ytterst är en prisbildning för producenter-
nas insatser i produktionen, så har statens ingripande betytt ett ingripande i värdesättningen av olika slag av arbete. Vissa slag av arbete ha därvid fått en strängt begränsad värdesättning, medan andra slag fått skruva upp sina fordringar godtyckligt. Så t. ex. har för potatis satts maximipris, som i många fall lämna producenten en mycket knapp ersättning för hans arbete, medan därovanpå lagts ett tillägg för distributionen, som innebär en oproportionerligt hög ersättning för det därpå nedlagda arbetet. Vissa råvaror, såsom t. ex. ull och skinn, måste jordbrukaren avstå till låga pris, medan han måste betala de därav förfärdigade produkterna orimligt högt. Att vid en auktoritativ reglering av varupriserna riktigt avväga den ersättning, som bör tillkomma var och en av de medverkande, är i grunden ett olösligt problem. Endast den fria prisbildningen kan ge en måttstock för värdet av de olika insatserna. Varje ingrepp från statens sida måste därför bli godtyckligt och, då det ändå aldrig kan omfatta hela den samhälls-
liga prisbildningen, mer eller mindre ensidigt. Ett sådant förfarande ut-
sätter staten oundvikligen för anklagelser för orättvisa, förtroendet för stats-
maktens opartiskhet undergäves och hela statslivet tar en svårbotlig skada. Staten handlar därför säkerligen klokare, om den helt håller sig utanför prisbildningen. Det låter icke så farligt att prisreglera en och annan vara. Men då staten icke vill och icke kan taga steget fullt ut och prisreglera allt arbete och därtill också framtvinga arbete av varje olika slag till av

staten fastställda maximipris, bör staten helst alldeles avhålla sig från ingrepp i prisbildningen. Först därigenom kan staten undgå faran av att den ekonomiska jämvikten mellan anspråken från alla de olika medverkande i den sambälleliga produktionen blir en politisk stridsfråga.

Erfarenheten visar, att det aldrig kan sättas några gränser för statens ingripande i prisbildningen. Ett ingrepp föranleder ett annat och ett tredje, och var man än stannar, så har man åstadkommit ojämnheter, som böra utjämnas och som driva fram nya åtgärder. Därför har över huvud varje statsingripande i det fria näringslivet en inre tendens att växa och det nuvarande reglerandet har också vuxit ut på ett sätt, som säkerligen ingen anade, då riksdagen först gav sin fullmakt till det samma. När t. ex. jordbruket tvungits att avstå sina produkter till underpris, har man funnit, att jordbruket borde få komparation härför i form av billigare järn från järnindustrien. Det är tydligen lika omöjligt att riktigt avvåga dylika godtyckliga komparationer som att dra någon förnuftig gräns för dem: alltid blir det några som gynnas av prisnedsättningarna utan att behöva lämna någon ersättning för denna fördel.

Då spelrum icke givits för den fria prisbildningen, har den icke kunnat fylla sina funktioner i avseende å reglering av konsumtion och produktion. Staten har då måst ingripa direkt även på detta område och därmed förts allt längre i tvångsutövning mot näringslivet. Den begränsning av konsumtionen, som den fria prisbildningen skulle ha medfört, måste vid nedsatta pris vinnas genom andra, mera direkt i konsumenternas frihet ingripande medel. Men det visade sig, att staten därmed tagit för sig en uppgift, som den icke kunde gå i land med. Den ransonering, som för en primär nödvändighetsvara som brödsäd var oundgänglig och som kunde genomföras för en så jämförelsevis lätt gripbar artikel, den sökte man sedan utsträcka till andra varor som t. ex. potatis, där förutsättningarna för ett statsbeslag och för en utportionering genom statsorgan icke på långt när lågo så gynnsamt. Resultatet av statsingreppet på detta område har också blivit sådant, att man måste fråga sig om icke folkets försörjning med detta viktiga livsmedel blivit både rikligare, billigare och bekvämare, därest staten avhållit sig från varje ingrepp.

Det är bekant hurusom staten i strävandet att göra sin ransonering effektiv drivits till ytterligt gående ingrepp i näringslivets frihet, gripit till sådana medel som transportförbud, förbud mot handel o. s. v., utan att därmed vinna något avsevärt för sina syften. Det huvudsakliga resultatet synes i varje fall ha varit ett nedsättande av producenternas intresse

för sitt arbete och sålunda en minskad produktion, vidare en oekonomisk konsumtion inom producentkretsar eller inom produktionsorterna samt en utomordentligt försämrad tillförsel till de större konsumtionscentra. Sedan den reguljära handeln genom statens ingripande satts ur spelet, har varuförmedlingen i stor utsträckning övertagits av andra, som med begagnande av de möjligheter, som ännu lämnats öppna, eller med trots av gällande föreskrifter sökt tillgodose konsumenternas behov. De varor, som på detta sätt anskaffats, ha emellertid blivit utomordentligt fördyrade. Överhuvud synas det arbete och den kostnad, som lagts ner på denna varuförmedling och på dess förhindrande, nått ett omfång, som även ur synpunkten av nationens allmänna ekonomi måste inge betänkligheter.

Statens godtyckliga ingrepp i prisbildningen måste ovillkorligen också föra till en snedvridning av produktionen, som ju alltid måste inrikta sig efter de pris, som gälla för produktionsmedel och produkter. Följden har då blivit, att staten sett sig nödsakad att utsträcka sina tvångsåtgärder även till produktionen för att oberoende av prisbildningen leda densamma i den riktning, som ansågs lämplig. Så har man kommit därhän, att förbud utfärdats mot produktionsmedels användning för det ena eller andra ändamålet. Jordbruket har exempelvis belastats med förbud mot ystning, förbud mot utfordring o. s. v. Även har staten sökt framtvunga viss produktion genom åläggande av leveransplikt. Om också denna varit en teoretisk riktig konsekvens av de rådande förhållandena, så har dess riktiga avvägande och praktiska genomförande tydligen erbjudit svårigheter, som statsmakterna icke varit vuxna.

På det industriella området har statens ingripande i produktionen genom kontroll över export och import, ransonering av råvaror o. s. v. blivit mer och mer hinderligt. Knappheten och fördyrandet av vad industrien behöver köpa och svårigheterna i försäljningen hade väl till nöds kunnat övervinnas. Men i statsingripandet har legat ett godtycke, förenat med ett hemlighetsmakeri, som gjort det fullkomligt omöjligt för producenterna att överblicka ställningen och uppgöra några som helst hållbara beräkningar. Omöjligheten att av statsorganen få säkert och snabbt besked har medfört en osäkerhet, som mer än något annat varit till hinder. Industri och handel sitta faktiskt i mörker och veta ingenting om möjligheterna vare sig att få varor eller att få sälja varor. Ett statsingripande, som har sådana följder, måste i längden verka ytterligt hämmande på landets hela industriella liv.

Ett huvudmotiv för statens ingripande i näringslivet har ju hela tiden

varit förhoppningen att kunna bereda konsumenterna en lindring i dyrtidens tryck. Men tyvärr måste vi numera säga oss, att det förbilligande, som vunnits, i mycket varit en illusion. Mot de till utseendet prisned-sättande åtgärderna måste ställas allt det fördyrande, som statsingripandet åstadkommit. Och då är det många poster att räkna upp. Allt det extra arbete, som ålagts konsumenterna, måste värderas till något. Den utom-ordentligt försämrade bekvämligheten i varudistributionen, hämtning av varor som förr levererats i hemmet, köväntan, alla besvärligheter med kort-systemet o. s. v. representera sammanlagt en icke ringa kostnad, som måste föras på statsregleringens debetsida. Härtill måste läggas den mycket all-männa försämring av varornas kvalitet, som följt med varuhandelns förstat-ligande och borteliminierandet av den enskilda köpmannens känsla av ansvar för sina varor.

Statsingripandet har också i hög grad fördyrat varudistributionen, som genom alla störingar fått sin effektivitet betänkligt nedsatt. Systemet har förorsakat enskilda för långa och för många och därför ytterst oekono-miska transporter, mycket stegrade lagringsförluster, en enorm tidsutdräkt och ett oerhört extra besvär med licenser, deklarationer etc. Att även själva produktionen av liknande anledningar fördyrats är otvivelaktigt.

I än högre grad fördyrande torde kommissionernas egen varuförmed-ling ha verkat. Deras personal har till stor del sammansatts av folk utan skolning i praktisk affärsverksamhet och den har därför omöjligan kunnat arbeta så ekonomiskt som den yrkesmässiga handel, som normalt har att sköta varuförmedlingen. Följden har också framträtt i en betänklig brist på ekonomi i hela driften. Inköpen ha ofta skett planlöst och till högre pris än som varit nödvändigt samt ej sällan på sådant sätt, att prisen ge-nom konkurrerande uppköpare drivits upp. Transportkostnaderna ha onö-digt drivits i höjden genom irrationella anordningar. Sakkunnig kontroll har icke utövats vid varornas mottagande, vilket haft till följd att under-haltiga varor levererats och samlastats med fullgoda. Genom varornas massanhopning i otillfredsställande lokaler och under otillräckligt skydd hava stora värden gått förlorade. Då ingen haft personligt ansvar eller burit den ekonomiska risken, har denna oekonomiska affärsverksamhet sak-löst kunnat fortgå och t. o. m. kraftigt utvidga sig. Kostnaderna ha drabbat allmänheten; producenten och handlanden ha fått bidraga genom minskning av sin normala affärsvinst, konsumenter genom prisstegringar och kanske i än högre grad genom att tvingas att hålla tillgodo med varor

av en ytterst ojämn och ofta underhållig kvalitet, som ingalunda varit affärsnämsigt standardiserad och anpassad efter priserna.

Statsorganen ha hela tiden uppfört sig så, som om alla dessa extra besvär och kostnader för konsumtion, varuförmedling och produktion och allt detta fördyrande ingenting betydde, som om vad som helst i den vägen saklöst kunde läggas på allmänheten. Denna grundliga feluppfattning måste rättas och då blir det utan tvivel att uppföra en ganska tung post som motvikt mot statsingripandets förbilligande.

Därtill kommer den orimligt dryga kostnaden för själva administrationen. Både stat och kommun ha här mycket betydande utgifter att bokföra. Räknar man dessa kostnader tillsammans med de enskildas, så skall man säkerligen finna, att statens försök att reglera prisbildningen blivit en mycket dyrbar affär.

I åtskilliga ganska uppmärksammade fall ha kommissionerna tagit sig för att utnyttja sin maktställning för att avpressa allmänheten högre pris än den eljes skulle behöva betala, detta för att täcka förlusterna på andra grenar av verksamheten eller de allmänna omkostnaderna. Systemet verkar alltså på det sättet, att staten fördyrar vissa varor samtidigt som den söker förbilliga andra. Detta är uppenbarligen ett i hög grad godtyckligt och orimligt system. Man kan med skäl fråga sig om det icke vore bättre att låta den fria prisbildningen ha sin gång och låta varje vara bära just det pris, som betingades av dess marknadsläge, varken mer eller mindre.

Under de senaste åren har staten lämnat mycket betydande och ständigt växande anslag till »åtgärder i prisreglerande syfte» ävensom i andra former till dyrtidens bekämpande. Detta har gjorts i den föreställningen, att man därigenom med motsvarande belopp kunde lindra dyrtidsbördan för konsumenterna. Vid en sådan beräkning måste man emellertid först dra ifrån alla ovannämnda omkostnader, såväl för enskilda som för stat och kommun, ävensom den brist i folkets försörjning med reala nyttigheter, som uppstått genom minskad effektivitet i produktion och distribution. Och därefter måste man fråga sig: hur betalas anslagen till förbilligandet?

I sin utredning angående anslagsbehovet för 1919 (Tilläggsstaten för år 1919, nionde huvudtiteln, punkt 54) har folkhushållningskommissionen uttalat, att den statliga prisregleringen avsett att dämpa den allmänna prisstegringen, men att detta syfte i viss grad förfelats därför att prisregleringarna endast kunnat omfatta en mycket begränsat antal varor. Vill kommissionen härmed säga, att ett hämmande av den allmänna prisstegringen skulle varit möjligt genom att den statliga prisregleringen ut-

sträckts till alla varor, så måste hävdas att denna föreställning är alldeles falsk. De medel staten använder för ändamålet måste tagas någonstans. Tas de av den del av folkinkomsten, som skulle använts till konsumtion, så tar man lika mycket som man ger och konsumtionen får som helhet icke mer än förut, tvärtom, avsevärt mindre på grund av de stora omkostnaderna. Tas åter medlen av den del av folkinkomsten, som skulle gått till kapitalbildning, så betyder detta endast ett försök att utsträcka konsumtionen på kapitalbildningens bekostnad, d. v. s., att göra svenska folket mindre sparsamt. Med de ytterst begränsade möjligheter att öka produktionen av de viktigaste konsumtionsartiklarna, som för närvarande stå oss till buds, är det föga sannolikt att en artificiell höjning av konsumenternas köpkraft skulle resultera i annat än ett ytterligare fördyrande av allt som konsumenterna ville köpa.

Överhuvud synes detta vara det förnämsta resultatet av statens hittillsvarande dyrtidspolitik. De enorma utgifterna ha drivit staten till en oerhörd beskattning av kapitalbildningen eller till ett direkt anlåtande av samma kapitalbildning i form av lån. Då anspråken på detta sätt kommit att överstiga landets krafter, har medelanskaffningen i verkligheten åstadkommit genom ett ständigt tillskapande av nya betalningsmedel med motsvarande försämring av den svenska valutan. Till synes har väl staten genom sina enorma auslag kunnat hålla en del pris under marknadsläget, men i verkligheten har detta skett genom åtgärder, som inneburit en allmän höjning av prisnivån. Varje fortsättning av denna prispolitik måste befaras medföra en ytterligare stegring av prisnivån, alltså en ännu värre skärpning av det allmänna dyrtidstrycket med ty åtföljande stegrade krav på statens ingripande i »prisreglerande syfte». Vi befinna oss här uppenbarligen i en ytterst farlig cirkelgång, som aldrig av sig själv leder till ett slut. Det finns då ingen annan möjlighet än att med en gång befria sig från hela systemet. Detta måste ske även om själva avskaffandet medför avsevärda svårigheter.

Ett beslutsamt uppgivande av hela statsregleringen av näringslivet är desto mer angeläget, som systemet visat sig medföra moraliska verkningar av mycket betänklig art. Själva godtyckligheten i systemet i förening med den utomordentliga maktfullkomlighet det förlänat myndigheterna har medfört en stark utveckling av byråkratiska tendenser med en viss hänsynslöshet gent emot enskilda, deras ekonomiska intressen, deras tid och deras besvär. Det klagas allmänt inom köpmannakretsar över omöjligheten att få besked, över det fullständigt oberäkneliga godtycket i för-

delningen av olika fördelar och över den osäkerhet i alla affärskalkyler, som härav föranletts. Givetvis har det varit nödvändigt att övervaka författningarnas efterlevnad och att gå fram med stränghet mot dem, som genom lagstridiga åtgärder verkligen försvårade dyrtidstrycket. Men man har icke stannat därvid, man har velat genomföra kristidslagstiftningen med en viss byråkratisk formalism, vartill den alldeles icke ägnade sig, intresset synes emellanåt mera ha inriktat sig på uppehållandet av kommissionernas maktfullkomlighet än på den allmänna välfärden. Vid tillämpning av lagar och förordningar har man då också i betänklig grad förlorat känning med det allmänna rättsmedvetandet hos folket och förfallit till ett onödigt trakasseri för småsaker under uppmuntran av ett föga hedrande angiveri. Frestelse har tydligen icke saknats för åklagaremyndigheten att utöva sin makt för vinnings skull och att vränga lagen efter sakören utan hänsyn för hans mening som lagen gjorde. En ännu större fara ligger däri, att det icke i längden skall lyckas att hålla alla dessa kristidsmyndigheter med sin stora personal fri från alla otillbörliga enskilda inflytelser. Den faran växer alltid, när staten direkt ingriper i näringslivet och genom sina myndigheter måste träffa avgöranden i ekonomiska angelägenheter, där stora intressen stå på spel. Och detta är i själva verket ett viktigt skäl för att staten bör avhålla sig från varje onödigt långt gående reglering av näringslivet.

Nu berörda förhållanden ha också haft en mycket dålig inverkan på allmänhetens aktning för lag och rätt. Förtroendet för att staten företräder rätten måste rubbas, när godtycke får det utrymme det fått under kristiden och framför allt när myndigheterna inte själva anse sig bundna av lagen. Att kommissioner och nämnder i så påfallande grad kunnat överskrida de maximipris, de pålagt andra, har säkerligen känts mycket främmande för allmänhetens rättsuppfattning och bidragit till den vanaktning för kristidslagstiftningen, som obestridligen rätt allmänt är för handen. En viktig orsak härtill är också, att mängden av lagar och ständigt nya och ändrade lagar, som ovillkorligen till större delen måste vara obekanta för den allmänhet, som skall efterleva dem, och som till sitt innehåll alltmera avvikit från vad folket vuxit upp i att betrakta som rätt och normal ordning, på ett betänkligt sätt äventyra den allmänna laglydnaden, som dock i stort sett i huvudsak är ett resultat av att allmänheten håller sig till vad den tror vara rätt. En lagstiftning utan rot i det allmänna rättsmedvetandet är en verklig fara. Kristidslagstiftningen har väl mycket trott sig kunna sätta sig över denna fara

och det har hämnat sig. Säkerligen skall det dröja länge innan följderna kunna utplånas. Men insikten om den allvarsamma skada, som kristidslagstiftningen i nu antydda hänseende vållat, bör vara ett ytterligare skäl till att utan onödigt dröjsmål avskaffa hela denna lagstiftning.

Övergången till en normal ordning är givetvis en uppgift, som kräver ingående uppmärksamhet och den mest sakkunniga behandling. Tydligen måste det bli varje kommissions sak att själv avveckla sina affärer. Men det torde vara nödvändigt att det uppdrages åt några personer med vidaste överblick över det ekonomiska livet att genomdriva denna avveckling, ge allmänna anvisningar för dess utförande och utöva en viss kontroll. En plan för hela avvecklingen måste upprättas, bl. a. därför att åtgärder måste vidtagas för upphävande av kristidsförfattningarna allt eftersom tiden därför är inne. Utan en enhetlig ledning av hela denna avveckling är det fara värt att den kommer att dras ut på längden på ett sätt, som icke är förenligt med landets sanna intresse. Uppmärksamhet torde också i detta sammanhang böra ägnas åt ett snabbt och fullständigt återställande av Sveriges frihet till utrikes handel utan inblandning av obefogad utländsk kontroll, och det torde böra tas i övervägande, huruvida icke ett samgående med andra neutrala länder för genomdrivande av detta krav skulle vara gagneligt. Redan den omständigheten, att ett fullständigt avskaffande av den inre kontrollen över näringslivet är omöjligt så länge en utländsk kontroll upprätthålles, gör det naturligt och angeläget att beakta denna sak i sammanhang med den fråga som här är på tal.

I anslutning till vad sålunda anförts, yrka vi,

att riksdagen ville i skrivelse till K. M:t hemställa, att det av kristiden föranledda kommissionsväsendet måtte så snart ske kan och senast med utgången av innevarande år avvecklas.

Stockholm den 21 januari 1919.

Arvid Lindman.

Gust. Odqvist.

P. Nilsson
Bonarp.

E. O. Magnusson.

<i>John Erlansson.</i>	<i>Axel E. Lindvall.</i>	<i>Oscar N. Olsson.</i>
<i>Nils Winkler.</i>	<i>E. Räf.</i>	<i>A. P. Gustafsson.</i>
<i>Nils Svensson.</i>	<i>Sven Lübeck.</i>	<i>Erik Nylander.</i>
<i>Pehr Aug. Andersson.</i>	<i>Joh. G. Svensson.</i>	<i>M. Svensson.</i>
<i>Sig. A. Carlson.</i>	<i>Ax. Sundling.</i>	<i>Cornelius Olsson.</i>
<i>Edvard Lithander.</i>	<i>Axel Bökelund.</i>	<i>K. Bergström.</i>
<i>Ludwig Brännström.</i>	<i>Ad. Wiklund.</i>	<i>Karl Kahlström.</i>
<i>A. Henrikson.</i>	<i>John Jönsson.</i>	<i>Jöns Jönsson.</i>
	<i>Boa.</i>	<i>Slatåker.</i>
<i>Alex. Thore.</i>	<i>Karl Magnusson.</i>	<i>Sven Persson.</i>
	<i>i Skövde.</i>	<i>Fritorp.</i>
<i>Nils Månsson.</i>	<i>E. L. M. Hedin</i>	<i>Carl Hederstierna.</i>
<i>Arne Forssell.</i>	<i>S. Welin.</i>	<i>Walter Kant.</i>
<i>B. Corneliussen.</i>	<i>David Norman.</i>	<i>J. A. Jonsson.</i>
	<i>N. E. Nilsson.</i>	

Subject: [Illegible]

[Illegible text block containing several lines of faint, mirrored text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]